

ارزشیابی برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی شهر قزوین از دیدگاه معلمان

فاطمه رجب‌پور سواری*
محبوبه عارفی**
محسن طالبزاده نوبریان***

چکیده

هدف از اجرای پژوهش حاضر، ارزشیابی برنامه درسی هدیه آسمانی پایه ششم ابتدایی در شهر قزوین از دیدگاه معلمان است. در این پژوهش وضعیت موجود برنامه درسی با وضعیت مطلوب آن مقایسه شده است. ابزار پژوهش، پرسشنامه محقق‌ساخته بوده و روایی آن با روش اعتبار محتوا تأیید شده است. برای اندازه‌گیری پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ استفاده شد که ۰/۸۰۴ به دست آمد. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از حیث گردآوری داده‌ها توصیفی پیمایشی است. جامعه آماری، معلمان پایه ششم ابتدایی شهر قزوین شامل ۹۶ نفر بود و کل جامعه به روش سرشماری مورد مطالعه قرار گرفت. عمده‌ترین نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بر اساس تحلیل‌های توصیفی- استنباطی، میانگین اظهارات پاسخگویان با میانگین طیف پنج‌ارزشی در خصوص ارزشیابی از برنامه درسی هدیه آسمانی در ابعاد آماده‌سازی، شناختی، رفتاری، روش تدریس پیش‌بینی شده و ارزشیابی (به جز بُعد شناختی و محتوای پیش‌بینی شده که از لحاظ آماری معنادار نبوده) در حد پایین‌تر از متوسط به لحاظ آماری معنادار بوده است. با توجه به نتایج به دست آمده، متخصصان و برنامه‌ریزان درسی می‌توانند به برطرف کردن نقاط ضعف مشخص شده بپردازند.

واژگان کلیدی: ارزشیابی، برنامه درسی، هدیه آسمانی

* کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهید بهشتی (نویسنده مسئول)

(rajabpour68@yahoo.com)

** دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

*** استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

دلیل عمده عدم موفقیت در برنامه تربیت دینی کودکان، نقص در برنامه‌هاست نه در کودکان. آگاهی نداشتن از برداشت‌های کودکان، تعلیم و تربیت ما را دچار کاستی‌ها و کمبودهای گوناگونی خواهد کرد و سبب خواهد شد معارف دینی در سطوحی ارائه شود که با فهم کودکان متناسب نباشد. خلق برنامه‌ی درسی با کیفیت و کارا از آرمان‌های هر نظام آموزشی است. برنامه‌ی درسی آن نوع محتوایی است که طراحی شده و انتقال داده می‌شود و شامل ساختار و روش، سازمان‌دهی و تعادل، هماهنگی و ارائه محتوا در کلاس درس است (کیلی^۱، ۲۰۰۵). در سال‌های اخیر، برنامه‌ریزی درسی تأثیر زیادی روی مدارس، آموزش عالی و آموزش حرفه‌ای گذاشته است؛ از این رو مردم می‌خواهند سؤال‌هایی درباره این برنامه‌ها بپرسند و برنامه‌های درسی موجود را با برنامه‌های درسی قبلی مقایسه کنند و برای انجام این کار به ارزشیابی برنامه‌ی درسی اقدام کرده‌اند. ارزشیابی نظام‌مند برنامه‌ی درسی از قدیمی‌ترین قلمروهای رسمی و شناخته شده علوم تربیتی و حوزه برنامه‌ی درسی است (هیث^۲، ۱۹۸۲) که در آن مفاهیم، فنون و یافته‌ها برای ایجاد انگیزه پیشرفت و بالندگی خود برنامه‌ی به کار گرفته می‌شود (کرک پاتریک^۳، ۲۰۱۰) و به زعم مهرمحمدی (۱۳۸۸) باید آن را از مهم‌ترین مباحث قلمرو برنامه‌ی درسی دانست. در چنین زمینه پویایی از مطالعه، سخت است که برای ارزشیابی برنامه‌ی درسی تعریفی سودمند پیدا کرد. هامیلتون ارزشیابی برنامه‌ی درسی را فرایند یا فرایندهایی می‌داند که برای اندازه‌گیری شایستگی‌های نسبی آموزش‌های متناوب که در هر زمان آموزش داده می‌شوند و در حوزه اجرای برنامه‌ی درسی به کار برده می‌شود (نری^۴، ۲۰۰۲). به عبارت دیگر ارزشیابی برنامه‌ی درسی فرایندی برای جستجوی راه‌های بهبود شکاف برنامه‌ی درسی، روش‌های اجرایی، روش‌های آموزشی و تأثیرشان روی یادگیری و رفتار دانش‌آموزان است (آنرو و آنرو^۵، ۱۹۸۴). از آنجا که هر سازمان برای انجام مأموریت‌های خود، برنامه‌هایی را با هدف‌های مشخص، تدوین کرده و برای تحقق آنها از روش‌های

1. Keeley

2. Heath

3. Krik Patrick

4. Neary

5. Unruh

مختلفی بهره می‌گیرد. این برنامه‌ها باید به منظور پی بردن به میزان مطلوب بودن برنامه‌های اجرا شده و مشخص شدن میزان رضایت مخاطبان و مصرف‌کنندگان برنامه‌ها مورد ارزشیابی قرار گیرند (کیامنش، ۱۳۸۴). سازمان‌های وابسته به آموزش و پرورش هم از این قاعده مستثنا نیستند و به ارزیابی برنامه‌های خود از جمله برنامه درسی نیاز مستمر و منظم دارند.

به توصیه قانون اساسی که تعلیم و اجبات دینی را ضرورت دانسته است، هیچ‌گاه برنامه آموزش ابتدایی از هدف آموزش دینی خالی نبوده است. اهداف آموزش دینی، در طول عمر آموزش‌های نوین، گسترده‌تر شده و وضوح بیشتری یافته‌اند و روش آموزش نیز دستخوش تحولاتی شده است (موسی‌پور، ۱۳۸۲) در نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران سعی بر آن است که تربیت دانش‌آموزان ماهیت دینی داشته باشد (باقری، ۱۳۸۰ و رهنما، ۱۳۸۶). تربیت دینی بر بخشی از هویت و تحول شخصی کودکان و نوجوانان متمرکز است. مفاهیمی که فرایندها، ارتباطات دینی و تجربه‌های مذهبی را در آنها ایجاد می‌کند. در این روند، جنبه‌های گوناگونی نقش دارد که عبارت است از جنبه‌های شناختی، احساسی-عاطفی، ارادی و همچنین جنبه‌هایی که خود عملاً درگیر هستند (میدیم، ۲۰۰۶). تا جایی که گرویس و توبین^۲ در گزارش تحقیقاتی اس. ای. آی. سی^۳ (۲۰۰۶) بیان کردند تأکید بر اسلام در تمام کتاب‌های درسی مدارس ایران وجود دارد. کتاب‌های دینی نقش اساسی در پرورش روحیه جستجوگری و تفکر انتقادی دارد (جرکو، ۲۰۰۰). اهمیت تربیت دینی در نظام اسلامی و توجه دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت به آن، قطعاً از جمله عوامل تأثیرگذار در عرصه تربیت دینی و ارائه مواد آموزشی در مقاطع گوناگون تحصیلی است.

همچنین در فرایند آموزش و پرورش دوره ابتدایی، عوامل بسیاری دخالت دارند که تغییر هر یک می‌تواند در سرنوشت تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر باشد. از جمله این عوامل می‌توان فضای آموزشی، نیروی انسانی، روش‌های تدریس، مواد درسی و ارزشیابی تحصیلی را نام برد (کاظمی و پرویزیان، ۱۳۸۴). از سوی دیگر بر اساس بررسی وضع موجود، آموزش دینی در مدارس از جهات گوناگون از جمله برنامه‌ریزی

1. Miedema

2. Groiss & Toobian

3. Science Applications International Corporation (SAIC)

4. Greco

درسی، نیروی انسانی و امکانات رضایت‌بخش نبوده است. بنابراین توجه به دین و برنامه درسی مربوطه و تحول در آموزش آن ضرورت تام دارد. در واقع نقش کلیدی و حساسی که برنامه درسی در تغییر و اصلاح نظام آموزشی ایفا می‌کند، توجه به ارزشیابی مستمر برنامه‌های دینی در سطح گوناگون را موجه می‌سازد. با توجه به این‌که سند «تحول بنیادین آموزش و پرورش» و مصوبه هشتصد و پنجاه و یکمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش، تاریخ ۹۰/۹/۲۹ مبنی بر استقرار ساختار جدید نظام آموزش و پرورش از سال تحصیلی ۹۱-۹۲ و شش ساله شدن دوره ابتدایی، اهداف کلی، اهداف برنامه‌های درسی و جداول مواد درسی پایه ششم ابتدایی تعیین شده است. با توجه به زمان کم برای تهیه برنامه درسی ششم ابتدایی نیازمند به ارزشیابی برنامه درسی هدیه آسمانی برای بهبود و اصلاح این برنامه است.

از جمله پژوهش‌های مرتبط با این پژوهش می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

شعبانی (۱۳۸۷) در پژوهشی به بررسی برنامه تدوین شده، اجرا شده و کسب شده قرآن در چهار عنصر برنامه، هدف، محتوا و روش‌های آموزش و ارزشیابی به منظور بازسازی، تجدید نظر و بهبود برنامه به‌منزله جریان پیوسته و مداوم ارزشیابی برنامه درسی قرآن در پایه پنجم پرداخته است. نتایج به دست آمده از این پژوهش هماهنگی اهداف برنامه با نیاز دانش‌آموزان در سطح کم و خیلی کم، تحقق اهداف برنامه در سطح کم و خیلی کم، تناسب محتوا در سطح کم و خیلی کم، تناسب روش آموزش با رویکرد برنامه کم و خیلی کم، تناسب ارزشیابی برنامه درسی در سطح کم و خیلی کم بوده است و آموزش ضمن خدمت برای معلمان کافی نبوده است. زمان تدریس برای حجم محتوا کم و خیلی کم است. صادقان و همکاران (۱۳۸۸) به بررسی شاخص‌های معناداری زندگی در کتاب‌های هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی پرداخته‌اند. یافته‌ها نشان داد که میانگین معناداری زندگی در کتاب‌های هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی برابر نبوده است و این اختلاف بین میانگین معناداری در پایه پنجم ابتدایی با سایر پایه‌ها مشهود است. در پژوهشی دیگر شعبانی (۱۳۸۸) به بررسی ارزشیابی برنامه درسی قرآن پایه چهارم ابتدایی پرداخته است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اهداف در حیطه شناختی، مهارتی، نگرشی به‌طور گسترده در راهنمای برنامه قرآن لحاظ شده است ولی بسیاری از آنها در طرح‌ریزی برنامه مورد استفاده قرار نگرفته است. اهداف در حیطه عاطفی در سطوح پایین تنظیم شده است و همچنین در سطوح مختلف به صورت تحلیلی و تفسیری، با یکدیگر مرتبط نیستند.

این اهداف به صورت بخش‌های جدا از هم (شناختی، مهارتی، نگرشی) تنظیم شده است، بین اجزا ارتباطی وجود ندارد و با ارزش‌های اخلاق دینی و رفتارهای اجتماعی ارتباط کمتری دارد. برای دستیابی به اهداف آموزش قرآن حدود ۲۷ درصد معلمان، دو ساعت را مشروط بر کم کردن حجم کتاب لازم دانسته‌اند. در برنامه قرآن، بر حجم فراوان مطالب و سطوح پایین یادگیری تأکید شده است و در به‌کارگیری ارزش‌های دینی در موقعیت‌های مختلف توفیق چندانی حاصل نشده است. در تنظیم محتوای برنامه قرآن، روش‌های سنتی غالب است. بر همین اساس راهکارهایی برای بازنگری در برنامه درسی مصوب و اجرا شده و کسب شده در عناصر اهداف، محتوا، روش‌های آموزش و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی ارائه شده است.

با مطالعه و بررسی تحقیقات انجام شده در سایر کشورها در زمینه ارزشیابی کتاب درسی موضوع پژوهش، موردی ملاحظه نشد که دقیقاً با موضوع این تحقیق یکسان باشد. لذا به پژوهش‌هایی اشاره می‌شود که موضوع آنها به این تحقیق، نزدیک‌تر است. رایت^۱ (۱۹۹۸) در مطالعه‌ای تطبیقی به بررسی نقش معلمان در رویکرد تربیت معنوی دانش‌آموزان انگلستان و لزوم پرداخته و این پرسش را مطرح کرده است که آیا معلمان در رشد معنویت در ابعاد گوناگون (اجتماعی، دینی، اخلاقی) دانش‌آموزان نقش دارند یا خیر؟ نتایج این پژوهش حاکی از آن است که معلمان، خواسته یا ناخواسته در تربیت معنوی دانش‌آموزان نقش مهمی دارند و روش عملکرد آنها در کلاس تأثیر فراوانی در این امر دارد. زوهار و مارشال^۲ (۲۰۰۰) در پژوهش خود با عنوان "بررسی عوامل مؤثر در رویکرد تربیت معنوی هوشمندانه" به این نتیجه دست یافتند که برای توسعه هوش معنوی در دانش‌آموزان باید هفت مرحله طی شود که این مراحل عبارتند از: (۱) آگاهی دانش‌آموزان از موقعیت کنونی خود؛ (۲) تمایل و احساس قوی برای تغییر؛ (۳) آگاهی از اینکه عمیق‌ترین انگیزه‌ها در وجود خود فرد است؛ (۴) کشف و حل موانع؛ (۵) شناسایی و کشف امکانات حرکت متعالی؛ (۶) متعهد بودن در مسیر حرکت؛ (۷) آگاهی از اینکه راه‌های بسیاری برای حل مشکلات وجود دارد. جرویس و توبین (۲۰۰۶) در تحقیقی که برای SACT روی ۱۱۵ کتاب درسی نظام آموزشی ایران، با عنوان "نگرشی به دیگران و صلح در کتاب‌های درسی و راهنمایی معلمان مدارس

^۱. Wright

^۲. Zohar & MARSHALL

ایران" انجام دادند، نتیجه‌گیری کرده‌اند که کتاب‌های درسی، دانش‌آموزان را برای جنگی جهانی با نام اسلام بر علیه غرب آماده می‌کنند. همچنین این کتاب‌ها، دانش‌آموزان را به جنگی متحد و یکپارچه علیه ستمکاران، به‌خصوص اسرائیل و آمریکا سوق می‌دهد. در تحقیق دیگری که مؤسسه سی. ام. آی. پی.^۱ (۲۰۰۷) با عنوان "کتاب درسی ایران، محتوا و زمینه" انجام داده، گزارش کرده است؛ از تحلیل ۸۵ کتاب درسی ایران، نتیجه‌گیری می‌شود که در تمام کتاب‌ها به‌طور مستقیم و غیر مستقیم به ارائه تعالیم مذهبی شیعه همچون تعالیم جهاد و شهادت پرداخته شده است. همچنین محققان، مدعی شده‌اند این تعالیم، دید تحریف شده‌ای از اسلام شیعی به‌عنوان تنها راه صحیح اسلامی ارائه می‌کند. در گزارش تحقیق و در بخش روش، فقط نام طبقاتی که تحلیل کتاب‌ها بر اساس آن صورت گرفته، آمده است. طبقه‌بندی تحلیل، به دو بخش داخل ایران و خارج ایران تقسیم شده است که در رابطه با داخل ایران شامل رژیم قبل ایران، تفسیر اسلام و شهادت، مباحث حقوق شهروندی و در رابطه با خارج از کشور همچون نگاه آمریکا و غرب، اسرائیل و فلسطین و جهاد مقدس اشاره شده است. البیان^۲ (۲۰۰۵) به بررسی محتوای ارائه شده از مسلمانان و اعراب در ۱۸ کتاب درسی کشور آمریکا پرداخته است. بر این اساس ۵۰ درصد از کتاب‌های بررسی شده به مسائل عادی اسلام اشاره داشته‌اند، ۲۷/۸ درصد از کتاب‌ها دیدگاه کاملاً منفی نسبت به اسلام و ۲۲/۲ درصد نکات مثبتی از اسلام ارائه کرده‌اند. الخبیطی^۳ (۲۰۰۵) ۲۳ کتاب فلسطین اشغالی را تحلیل کرده است؛ ۱۳ درصد از کتاب‌های بررسی شده به مسائل عادی اسلام اشاره داشته، ۴/۳ درصد دارای نکات مثبت اسلامی است و ۸۲/۶ درصد از کتاب‌ها دیدگاه منفی به اسلام داشته‌اند. در پژوهش دیگری العقبی^۴ (۲۰۰۵) سی کتاب درسی کشور انگلیس را تحلیل کرده و نتیجه‌گیری کرده است که ۷۳ درصد مباحث در مورد مسائل معمولی آیین اسلام و ۱۷ درصد مطالب مثبتی درباره اسلام و ۱۰ درصد دارای مباحث منفی هستند. کامرول حسن^۵ (۲۰۰۴) در تحقیقی که در دبیرستان‌های بنگلادش انجام داد، نتیجه گرفت که

^۱ . CMIP (Center for Monitoring the Impact of Peace)

^۲ . Al-Banyan

^۳ . Al-Khabti

^۴ . Al-Aqeeli

^۵ . Kamrule Hasan

عواملی چون در دسترس نبودن مواد آموزشی، کم‌توجهی به مهارت شنیدن و وجود اشکال در کتاب‌های درسی از مهم‌ترین دلایل عدم موفقیت در رسیدن به اهداف و معیارهای تعیین شده است. همچنین سوق دادن تدریس در جهت ارزشیابی نادرست را از مهم‌ترین دلایل عدم موفقیت در رسیدن به اهداف و استانداردهای تعیین شده می‌داند. کرگاز^۱ (۲۰۰۹) در نتایج به دست آمده از بررسی کتاب‌های آموزشی زبان انگلیسی در کلاس چهارم ابتدایی نشان داده است که طراحی این کتاب‌ها با اهداف آموزش و پرورش هماهنگ است. این مطالعه پس از تغییر کتاب‌های درسی زبان انگلیسی انجام پذیرفت. لذا به نظر می‌رسد که ارزیابی کتاب‌های درسی به‌طور منظم باعث افزایش آگاهی برای انجام اصلاحات یا طراحی کتاب‌های درسی خواهد شد. گورگ و کواکولا^۲ (۲۰۰۹) به بررسی عقاید معلمان در مورد محتوای کتاب درس فیزیک کلاس نهم پرداخت. نتایج حاصل از این مطالعه نشان داد که مدت‌زمان پیش‌بینی شده برای آموزش مفاد درسی کتاب کافی نیست و مطالب از تعادل و یکنواختی برخوردار نیستند.

در پژوهش حاضر عناصر برنامه درسی پایه ششم از نظر هدف، محتوا، روش‌های یاددهی - یادگیری و ارزشیابی از دیدگاه معلمان بررسی شده‌است. سؤال‌های پژوهش به صورت زیر مطرح شد:

- ۱- از دیدگاه معلمان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی به چه میزان است؟
- ۲- از دیدگاه معلمان اهداف شناختی، گرایشی و رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی به چه میزان است؟
- ۳- از دیدگاه معلمان حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدرسه‌ها به چه میزان متناسب است؟
- ۴- از دیدگاه معلمان تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس (تجهیزات، تعداد دانش‌آموزان، توانایی دانش‌آموزان، زمان، گروه سنی و توانایی حرفه‌ای و شغلی معلمان) به چه میزان متناسب است؟

^۱ . Kirgoz

^۲ . Gorecek & kocakulah

۵- از دیدگاه معلمان روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی چگونه است؟

روش پژوهش

با در نظر گرفتن اهداف و سؤال‌های مطرح شده، روش این پژوهش، توصیفی - پیمایشی و از نظر هدف از نوع پژوهش‌های کاربردی است. جامعه آماری پژوهش معلمان هستند که در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۳ در پایه ششم ابتدایی شهر قزوین مشغول به تدریس بوده‌اند و مجموع آنان ۹۶ نفر بوده است. از این تعداد ۴۹ معلم مرد و ۴۷ معلم زن هستند و به دلیل حجم کم جامعه، کل جامعه به روش سرشماری مورد مطالعه قرار گرفته است.

گردآوری اطلاعات با پرسشنامه محقق‌ساخته انجام شد که ۶۹ سؤال بسته‌پاسخ، شامل پنج مؤلفه دارد و در مقیاس پنج‌درجه‌ای لیکرت از خیلی کم تا خیلی زیاد تنظیم شده است. روایی محتوایی ابزار اندازه‌گیری را پنج نفر از استادان رشته برنامه‌ریزی درسی تأیید کردند. پایایی پرسشنامه پژوهش با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برآورد شد و ضریب آن برابر ۰/۸۰۴ به دست آمد.

داده‌های به دست آمده از پرسشنامه‌ها پس از جمع‌آوری، با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد. بر اساس سؤال‌های پژوهش در سطح آمار توصیفی از آماره‌هایی مانند میانگین، انحراف معیار و خطای معیار و در سطح استنباطی با عنایت به مقیاس پیوسته و فاصله‌ای داده‌ها از آزمون پارامتریک تی (t) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

سؤال اول پژوهش، میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان را مورد پرسش قرار داده است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که وضعیت تمامی گویه‌های آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است. جدول (۱) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی با میانگین طیف پنج ارزشی

$$H_0 = m = 3 \quad H_1 : m > 3 \quad (m = 3)$$

مقدار بحران $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۰۰۰	-۱۳/۵۱۵	۰/۰۴۳	۰/۴۲۵	۲/۴۱	آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ $2/41$ و $\pm 0/425$ است. اعداد مذکور به معنای آن است که میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد کم بوده است. در تحلیل استنباطی به منظور بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان (احتمال تمرکز پاسخ‌ها در سطح گزینه متوسط و کمتر از آن) از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر بوده است بنابراین می‌توان ادعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

قسمت اول از سؤال دوم پژوهش، میزان تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان را مورد سؤال قرار داده است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که فصول مراسم اسلامی، احکام، معاد و آداب و اخلاق اسلامی به لحاظ توصیفی در حد بالاتر از متوسط قرار داشتند.

جدول (۲) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان در تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی

هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با میانگین طیف پنج ارزشی
 $H_0=m=3$ $H_1 : m > 3$ ($m = 3$)

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
0/701	-0/385	0/038	0/377	2/98	تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ $2/98$ و $\pm 0/377$ است. اعداد مذکور به معنای آن است که میزان تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد پایین‌تر از متوسط بوده است. در تحلیل استنباطی به منظور بررسی

معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول کوچک‌تر بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف شناختی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی در حد پایین از متوسط به لحاظ آماری معنادار نبوده است.

قسمت دوم از سؤال دوم پژوهش، میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان را بررسی کرده است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که وضعیت تمامی گویه‌های تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

جدول (۳) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی

در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با میانگین طیف پنج‌ارزشی

$$H_0 = m = 3$$

$$H_1 : m > 3$$

$$(m = 3)$$

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۰۰۰	۶۳۸ -۲۹	۰/۰۳۱	۰/۳۱۲	۲/۰۵	تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ ۲/۰۵ و $\pm ۰/۳۱۲$ است و به معنای آن است که میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد کم بوده است. در تحلیل استنباطی برای بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر

بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

قسمت سوم از سؤال دوم پژوهش، به دنبال بررسی میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان بوده است. نتایج به دست آمده در این باره بیانگر آن است که وضعیت تمامی گویه‌های تحقق‌پذیری اهداف گرایشی در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار است.

جدول (۴) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان در خصوص میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی میانگین طیف پنج ارزشی

$$H_0 = m = 3$$

$$H_1 : m > 3$$

$$(m = 3)$$

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۰۰۰	-۳۵/۵۵۳	۰/۰۳۱	۰/۳۱۳	۱/۸۶	میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ ۱/۸۶ و $\pm ۰/۳۱۳$ است و به معنای آن است که میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد خیلی کم بوده است در تحلیل استنباطی به منظور بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی از دیدگاه معلمان از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان در حد خیلی کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

سؤال سوم پژوهش به دنبال بررسی میزان حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدارس از دیدگاه معلمان بوده

است. نتایج به دست آمده در این باره بیانگر آن است که امکان انجام تمرین‌های قسمت عملی در کلاس با توجه به مدت زمان پیش‌بینی شده، امکان انجام تکالیف درسی با توجه به مدت زمان پیش‌بینی شده و متناسب بودن انجام فعالیت‌های یادگیری کتاب هدیه‌های آسمانی با توجه به زمان آموزش در نظر گرفته شده به لحاظ توصیفی در حد بالاتر از متوسط قرار داشتند.

جدول (۵) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان درباره تناسب حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدارس با میانگین طیف پنج

$$H_0 = m = 3$$

$$H_1 : m > 3$$

ارزشی (m = 3)

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۲۴۰	۱/۱۸۱	۰/۰۶۶	۰/۶۴۷	۳/۰۷	تناسب حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدارس

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ ۳/۰۷ و $\pm ۰/۶۴۷$ است و به معنای آن است که تناسب حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدارس از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد بالاتر از متوسط بوده است. در تحلیل استنباطی برای بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تناسب حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش در مدارس از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول کوچک‌تر بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان در حد بالاتر از متوسط به لحاظ آماری معنادار نبوده است.

سؤال چهارم پژوهش، به دنبال بررسی تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس بوده است. نتایج به دست آمده در این باره بیانگر آن است که وضعیت تمامی گویه‌های تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه

ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار است.

جدول (۶) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری روش‌های تدریس

پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی با موقعیت واقعی کلاس با میانگین طیف پنج

$$H_0 = m = 3 \qquad H_1 : m > 3 \qquad (m = 3)$$

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۰۰۰	-۱۲/۷۶۷	۰/۰۴۸	۰/۴۷۱	۲/۳۸	تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ ۲/۳۸ و ۰/۴۷۱± است و به معنای آن است که میزان تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس از دیدگاه معلمان به لحاظ توصیفی در حد کم بوده است. در تحلیل استنباطی به منظور بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان درباره میزان تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس از دیدگاه معلمان از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

سؤال پنجم پژوهش، به دنبال بررسی چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی بوده است. نتایج به دست آمده بیانگر آن است که وضعیت تمامی گویه‌های بررسی چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از دیدگاه معلمان در حد کم به لحاظ آماری معنادار است.

جدول (۷) مقایسه میانگین اظهارات پاسخگویان درباره چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی با میانگین طیف پنج ارزشی
 $H_0 = m = 3$ $H_1 : m > 3$ (m = 3)

مقدار بحرانی $\alpha=0/05$	t	خطای معیار	انحراف معیار	میانگین	ابزار
۰/۰۰۰	-۱۹/۱۰۵	۰/۰۴۳	۰/۴۲۳	۲/۱۷	چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی

میانگین و انحراف استاندارد کل به دست آمده از ابزار پژوهش به ترتیب؛ ۲/۱۷ و $\pm ۰/۴۲۳$ و به معنای آن است که بررسی چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی به لحاظ توصیفی در حد کم بوده است. در تحلیل استنباطی به منظور بررسی معناداری میانگین اظهارات پاسخگویان در خصوص بررسی چگونگی روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از آزمون تی (t) تک‌متغیره استفاده شده است. تی (t) به دست آمده در سطح $\alpha=0/05$ از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر بوده است بنابراین می‌توان اذعان داشت، میانگین اظهارات پاسخگویان در حد کم به لحاظ آماری معنادار بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

در نظام آموزشی، به‌طور کلی و در برنامه‌های درسی به‌طور خاص، وجود سازوکارهای مشخص و علمی برای بررسی، ارزیابی و آگاهی از نقاط قوت و ضعف و موانع موجود در این امر ضروری است. از پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده در ایران این نتایج به دست آمده است: متن کتاب هدیه‌های آسمانی بیشتر به حقایق و ارائه اطلاعات می‌پردازد، به صورت غیر فعال تدوین شده است و میزان سطح خوانایی آن بالاتر از توانایی دانش‌آموزان این پایه است. کیفیت درس آموزش دینی شامل: تسلط دبیران به موضوع درسی، روش‌های تدریس مناسب، سیستم ارزشیابی صحیح و متناسب، سازمان‌دهی محتوا، فراهم کردن زمینه انگیزشی مؤثر و متناسب و رابطه معلم و شاگرد در سطح پایین است. هدف اصلی این پژوهش ارزشیابی برنامه درسی کتاب هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی در شهر قزوین بود. نتایج به دست

آمده نشان می‌دهد آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی میانگین ارزشیابی آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی هدیه‌های آسمانی به میزان ۰,۳۹ (درمقیاس ۱ تا ۵) کمتر از حد متوسط آن است. بنابراین میزان آماده‌سازی نسبت به برنامه درسی کتاب مورد نظر از نظر معلمان این پایه، در حد پایین‌تر از میانگین بوده است و مطلوب نیست. کمتر بودن میانگین آماده‌سازی نسبت به حد متوسط آن در مورد همه مسائل آماده‌سازی و ابعاد آن نیز معنی‌دار و واقعی بوده است. از جمله تحقیقات داخلی که با یافته‌های موجود در این پژوهش همخوانی دارد، پژوهش شعبانی (۱۳۸۷) است که دوره ضمن خدمت معلمان در مهارت خواندن قرآن را کم و خیلی کم گزارش کردند و آموزش ضمن خدمت برای ۴۰ درصد معلمان کافی نبوده است. می‌توان نتایج به دست آمده از پژوهش را نداشتن صلاحیت حرفه‌ای معلمان در حوزه آموزش دین، نداشتن روحیه تربیت دینی و کاربردی نبودن دوره آموزشی ضمن خدمت برای موقعیت واقعی کلاس درس دانست. اهداف شناختی، گرایشی و رفتاری در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی نشان داده است که میانگین میزان تحقق‌پذیری اهداف شناختی برنامه درسی در حد متوسط (۲,۹۸) درمقیاس ۱ تا ۵ بوده است. میانگین میزان تحقق‌پذیری اهداف گرایشی برنامه درسی در حد ضعیف (۲,۰۵) درمقیاس ۱ تا ۵ بوده است و در جامعه آماری، میانگین قابلیت دسترسی به اهداف گرایشی از نظر معلمان، حداقل یک نمره کمتر از حد متوسط بوده است. همچنین معلمان قابلیت دسترسی به اهداف رفتاری را ضعیف برآورد کرده‌اند. میانگین میزان تحقق‌پذیری اهداف رفتاری برنامه درسی نیز در حد ضعیف (۱,۸۶) بوده است و در جامعه آماری، میانگین قابلیت دسترسی به اهداف رفتاری از نظر معلمان، حداقل ۱,۱۴ کمتر از حد متوسط بوده است. همچنین در همه موارد میزان میانگین سؤال‌ها مربوط به اهداف رفتاری حداقل ۱,۱ نمره (درمقیاس ۱ تا ۵) کمتر از حد متوسط بوده و در همه موارد، معلمان قابلیت دسترسی به اهداف رفتاری را در حد ضعیف برآورد کرده‌اند. از جمله تحقیقات داخلی که با یافته‌های موجود در این پژوهش همخوانی دارند، عبارتند از: رایت (۱۹۹۸)؛ شعبانی (۱۳۸۷)؛ کامرول حسن (۲۰۰۴)؛ شعبانی (۱۳۸۸)؛ رضوانی، پرتو و خراسانی (۱۳۸۸). کامرول حسن (۲۰۰۴) عواملی چون در دسترس نبودن مواد آموزشی، کم‌توجهی به مهارت شنیدن و اشکال در کتاب‌های درسی از مهم‌ترین دلایل عدم موفقیت در رسیدن به اهداف و معیارهای تعیین کرده است. همچنین سوق دادن تدریس در جهت ارزشیابی نادرست را از

مهم‌ترین دلایل عدم موفقیت در رسیدن به اهداف و استانداردهای تعیین شده می‌داند. در پژوهش شعبانی (۱۳۸۷) بیشترین تغییرات رفتاری در اهداف سطوح نگرشی برنامه است و در ارتباط با عامل درک و مفاهیم قرآنی، التزام و عمل دینی کمترین رفتار مشاهده شده است. با توجه به نتایج تحقیق، اهداف شناختی کتاب به مراتب بیشتر از دیگر اهداف است. نتایج پژوهش رایت (۱۹۹۸) حاکی از آن است که معلمان، خواسته یا ناخواسته در تربیت معنوی دانش‌آموزان نقش مهم دارند و روش عملکرد آنها در کلاس تأثیر فراوانی در این امر دارد. شعبانی (۱۳۸۸) که اهداف در حیطه شناختی، مهارتی، نگرشی به‌طور گسترده در راهنمای برنامه قرآن لحاظ شده است ولی بسیاری از آنها در طرح‌ریزی برنامه مورد استفاده قرار نگرفته است. اهداف در حیطه عاطفی در سطوح پایین تنظیم شده است و همچنین در سطوح مختلف به صورت تحلیلی و تفسیری مرتبط با یکدیگر نیستند. این اهداف به صورت بخش‌های جدا از هم (شناختی، مهارتی، نگرشی) تنظیم شده است، بین اجزا ارتباطی وجود ندارد و با ارزش‌های اخلاق دینی و رفتارهای اجتماعی ارتباط کمتری دارد. برای دستیابی به اهداف آموزش قرآن حدود ۲۷ درصد معلمان دو ساعت را مشروط بر کم کردن حجم کتاب لازم دانسته‌اند. رضوانی، پرتو و خراسانی (۱۳۸۸) متوسط عملکرد دانش‌آموزان پایه پنجم ابتدایی در روخوانی عبارات و آیات کتاب درسی آموزش قرآن و آیات و عبارات قرآنی خارج از کتاب درسی حدود ۵۲ درصد دانش‌آموزان به حد نصاب لازم دست یافته‌اند و به حد مطلوب هدف برنامه رسیده‌اند. نتایج دست یافته از این پژوهش، می‌تواند به دلایل: نداشتن توانایی معلمان برای جذب دانش‌آموزان به اهداف مورد نظر، نداشتن توانایی و توزیع زمان برای بخش‌های مختلف در رسیدن به اهداف، تمرکز بر اهداف شناختی و عدم توجه بر اهداف گرایشی و عاطفی در این برنامه باشد. با وجود حجم مطالب و کمبود زمان نمی‌توان به اهداف گرایشی و رفتاری توجه کرد. با موضوع محور بودن این کتاب، به فعالیت دانش‌آموزان از قبیل تفکر و پژوهش در حوزه مفاهیم دین در تکالیف عملی کمتر توجه می‌شود. با توجه به یافته‌های به دست آمده در مورد حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم با زمان آموزش می‌توان گفت میانگین تناسب مدت زمان آموزشی با حجم محتوای پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی از نظر معلمان، در حد متوسطی (۳,۰۷) بوده است (در مقیاس ۱ تا ۵). در جامعه آماری، میانگین این تناسب محتوا و مدت زمان آموزش از نظر معلمان، برابر با حد

متوسط بوده است که در این مورد با یافته‌های شعبانی (۱۳۸۷)؛ صادقیان و همکاران (۱۳۸۸)؛ گورگ و کوکاکولا (۲۰۰۹)؛ زمانی (۱۳۸۷)؛ شعبانی (۱۳۸۸)؛ شکاری و نجاریان (۱۳۹۱) همسو است. نتایج پژوهش گورگ و کوکاکولا (۲۰۰۹) "عقاید معلمان در مورد محتوای کتاب درس فیزیک" نشان داد که مدت زمان پیش‌بینی شده برای آموزش مفاد درسی کتاب کافی نیست و مطالب از تعادل و یکنواختی برخوردار نیستند. شعبانی (۱۳۸۷) تناسب زمان و محتوا را یکی از مهم‌ترین ملاک‌های انتخاب محتوا دانست. پیش‌بینی ۱۷ درس در سال تحصیلی، عملی و معقول نیست. در پژوهش صادقیان و همکاران (۱۳۸۸) از نظر محتوا شاخص‌های معناداری زندگی در کتاب‌های هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی برابر نبوده است و این اختلاف بین میانگین معناداری در پایه پنجم ابتدایی با سایر پایه‌ها مشهود است. زمانی (۱۳۸۷) متن کتاب هدیه آسمانی بیشتر به بیان حقایق و ارائه اطلاعات می‌پردازد و غیر پویا است. ضریب درگیری برای پرسش‌ها نشان می‌دهد که پرسش‌های هر دو کتاب به روش فعال طرح شده‌اند. تصاویر هدیه آسمانی و کتاب کار هر دو به شکل غیرفعال است. شکاری و نجاریان (۱۳۹۱) در بررسی محتوای کتاب هدیه آسمانی سطح خوانایی بخش‌های اول و دوم کتاب پایه چهارم با بخش سوم تفاوت محسوسی وجود دارد و هر سه بخش در سطحی بالاتر از سطح توانایی دانش‌آموزان این پایه قرار دارد. همچنین میان سطح خوانایی بخش‌های دوم و سوم کتاب پنجم با بخش اول تفاوت وجود دارد و هر دو متن از نظر سطح خوانایی بالاتر از سطح توانایی دانش‌آموزان کلاس پنجم است. بنابراین هیچ‌یک از این دو کتاب متناسب با سطح سنی و درک و فهم دانش‌آموزان این دو مقطع تحصیلی نیست و دارای میزانی از درجه دشواری در خوانایی است. شعبانی (۱۳۸۸) در برنامه قرآن بر حجم فراوان مطالب و سطوح پایین یادگیری تأکید شده است و در به‌کارگیری ارزش‌های دینی در موقعیت‌های مختلف توفیق چندانی حاصل نشده است. در تنظیم محتوای برنامه قرآن روش‌های سنتی غالب است. از دلایل احتمالی برای یافته این تحقیق می‌توان گفت که برای رسیدن به اهداف گرایشی و رفتاری، زمان بیشتری لازم است و معلمان توانایی لازم برای مدیریت زمان ندارند تا مطالب، بهتر ارائه شود. با توجه به یافته‌های به‌دست آمده از تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پایه ششم دوره ابتدایی با موقعیت واقعی کلاس (تجهیزات، تعداد دانش‌آموزان، توانایی دانش‌آموزان، زمان، گروه سنی و توانایی حرفه‌ای و شغلی معلمان) میانگین ارزشیابی تناسب و

تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده در برنامه درسی هدیه‌های آسمانی با موقعیت واقعی کلاس موردنظر از نظر معلمان به میزان ۰,۶۲ (در مقیاس ۱ تا ۵) کمتر از حد متوسط آن است و این مقدار تفاوت نیز معنی‌دار بوده است. بنابراین میزان تناسب بین موقعیت واقعی کلاس با تحقق‌پذیری روش‌های تدریس پیش‌بینی شده برنامه درسی کتاب مورد نظر از نظر معلمان این پایه، در حد پایین‌تر از میانگین بوده و ضعیف است. ضعیف بودن میانگین این تناسب در مورد همه مسائل و ابعاد آن (تجهیزات، تعداد دانش‌آموزان، توانایی دانش‌آموزان، زمان، گروه سنی و توانایی حرفه‌ای و شغلی معلمان) نیز معنی‌دار و واقعی بوده است و کمترین فاصله بین میانگین نظری و میانگین واقعی ۰,۵۲ بوده است. تحقیقات شعبانی (۱۳۸۷) با یافته‌های این پژوهش همخوانی دارند. یکی از عوامل بازدارنده روش‌های تدریس، نامناسب بودن ساختار محتوا با روش‌های تدریس فعال است. آیا می‌توان در کتابی با ساختار داستان‌ها و پیام‌های قرآنی برنامه آزمایشی امکان بحث گروهی را فراهم کرد. دلایل احتمالی برای رسیدن به این نتایج می‌تواند این باشد که با وجود کتاب درسی داستان‌گونه راهی برای بحث و گفتگو وجود ندارد و بسیاری از مطالب به صورت انتزاعی در کتاب درسی آمده است که نمی‌توان به صورت نمایشی اجرا کرد. تدریس با روش فعال انجام نمی‌گیرد بلکه به صورت توضیحی صورت می‌گیرد و دانش‌آموزان در مرحله شناخت مباحث باقی می‌مانند. نتایج به دست آمده از روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی نشان می‌دهد که میانگین میزان مطلوبیت روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی هدیه‌های آسمانی پایه ششم ابتدایی از نظر معلمان، در حد ضعیفی (۲,۱۷) بوده است و در جامعه آماری، میانگین مطلوبیت روش‌های ارزشیابی پیشرفت تحصیلی از نظر معلمان، حداقل ۰,۸۳ (در مقیاس ۱ تا ۵) کمتر از حد متوسط بوده است. از جمله تحقیقات داخلی، تحقیق شعبانی (۱۳۸۷) که با یافته‌های موجود در این پژوهش همخوانی ندارد و امکان اجرای روش‌های ارزشیابی پیش‌بینی شده را حدود ۹۶ درصد در سطح زیاد و بسیار زیاد نشان داده‌اند. با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت مشخص نبودن فعالیت دانش‌آموزان در داخل و خارج کلاس در ارزشیابی عاملی برای ضعیف بودن نتایج بوده است.

پیشنهادها

- با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود:
 - آموزش ضمن خدمت متناسب با نیازهای معلمان برگزار شود تا برنامه درسی بدون کاستی اجرا شود.
 - برای افزایش تحقق‌پذیری اهداف شناختی، گرایشی و رفتاری برنامه درسی کتاب هدیه‌های آسمانی از سوی تهیه‌کنندگان و برنامه‌ریزان مورد بازبینی و بازنگری قرار گیرد.
 - حجم محتوای برنامه درسی هدیه‌های آسمانی کمتر شود تا دانش‌آموزان به اهداف گرایشی و رفتاری دست یابند.
 - تدوین‌کنندگان و برنامه‌ریزان برنامه درسی با توجه به تجهیزات، تعداد دانش‌آموزان، توانایی دانش‌آموزان، زمان، گروه سنی و توانایی حرفه‌ای و شغلی معلمان روش تدریس مناسب با برنامه درسی هدیه‌های آسمانی پیشنهاد دهند تا قابلیت اجرایی با شرایط واقعی کلاس درس داشته باشد.
 - امکانات مدارس متناسب با نیاز برنامه درسی جدید ارتقا یابد.

منابع

- باقری، خسرو (۱۳۸۰). آسیب و سلامت در تربیت دینی. تهران: مرکز مطالعات تربیت اسلامی با مشارکت ستاد اعتلا و هماهنگی دروس دینی، قرآن و عربی وزارت آموزش و پرورش، کتاب ششم.
- رهنما، اکبر (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی تربیت دینی دانش‌آموزان دوره متوسطه از دیدگاه مدیران و دبیران دینی شهر قم. فصلنامه پژوهش‌های تربیت اسلامی، ۲ (۱)، ۷-۲۰.
- زمانی، بی‌بی‌عشرت و دهقانی، مهدی (۱۳۸۷). میزان فعال و غیرفعال بودن محتوای کتاب هدیه‌های آسمانی و کتاب کار چهارم ابتدایی: تألیف جدید تعلیمات اسلامی، پژوهش‌های تربیتی و روان‌شناختی، ۴ (۱)، ۱-۲۲.
- سعیدی رضوانی، محمود؛ پرتو، مسلم؛ سرشور خراسانی، غلام‌عباس (۱۳۸۸). ارزشیابی برون داد برنامه آموزش قرآن پایه پنجم ابتدایی، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۸ (۳۱)، ۷-۳۶.
- شعبانی، زهرا (۱۳۸۷). بررسی ارزشیابی برنامه درسی تدوین شده، اجرا شده و کسب شده قرآن در پایه پنجم ابتدایی، مجله علوم انسانی دانشگاه امام حسین (ع) - تعلیم و تربیت اسلامی، ۱۷ (۷۷)، ۱۷۹-۲۳۴.
- شعبانی، زهرا (۱۳۸۸). بررسی ارزشیابی برنامه درسی قرآن پایه چهارم ابتدایی، فصلنامه تربیت اسلامی، ۴ (۸)، ۱۰۵-۱۴۰.
- شکاری، عباس و نجاریان، زکیه (۱۳۹۱). تعیین شاخص‌های سطح خوانایی گانینگ در محتوای کتاب هدیه‌های آسمانی چهارم و پنجم ابتدایی ایران، پژوهش در برنامه‌ریزی درسی، ۹ (۳۳)، ۷۱-۷۹.
- صادقیان، مهدی؛ مرادزاده، سمیرا؛ ایران‌پناه، نصرالله و فرامرزی، سالار (۱۳۸۸). بررسی شاخص‌های معناداری زندگی در کتب هدیه‌های آسمانی دوره ابتدایی، همایش ملی معناداری زندگی.
- کاظمی، مریم و پرویزیان، محمدعلی (۱۳۸۴). بررسی وضع ارزشیابی‌های مستمر دوره ابتدایی، تعلیم تربیت، ۲۱ (۲)، ۵۹-۸۶.
- کیامنش، علیرضا (۱۳۸۴). رویکرد تربیتی در ارزشیابی برنامه. تهران: سمت.
- موسی‌پور، نعمت‌الله (۱۳۸۲). تحولات برنامه درسی آموزش دینی دوره ابتدایی، دانش، ۱۰ (۳)، ۶۹-۸۱.

مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۸). برنامه درسی: نظرگاه‌ها، رویکردها و چشم‌اندازها، تهران: انتشارات آستان قدس رضوی.

میرعارفین، فاطمه سادات (۱۳۸۶). نقد و ارزیابی محتوای کتاب درسی دین و زندگی سال سوم دبیرستان (با تأکید بر برنامه درسی)، اندیشه‌های نوین تربیتی، ۳ (۱) و ۲، ۸۷-۱۱۹.

Al-Banyan, Ahmed A. (2005). Arab and Muslim Image in Public Education Textbooks of the United States States of America, *Educational Research, Ministry of Education, Kingdom of Saudi Arabia*, <http://www.islamonline. Net /English/art culture>.

Al-Khabti, Ali, S. (2005). Arab and Muslim Image in the Public Education Textbooks of Israel (Summary of Study), *Educational Research, Ministry of Education, Kingdom of Saudi Arabia*, <http://www.islamonline. Net /English/art culture>.

Al-Aqeeli, Abdul Muhsin S. (2005). Arab and Muslim Image in the Public Education Textbooks of Britain (Study Summary), *Educational Research, Ministry of Education, Kingdom of Saudi Arabia*, <http://www.islamonline. Net /English/art culture>

Heath, R. W. (1982). Curriculum Evaluation. *Encyclopedia of Educational Research*, 1, 280 -283.

Gorecek m., kocakulah M. S. (2009). Evaluation of grade, physics curriculum based on teachers views. *Procedia social and behavioral sciences*, 1, 1121-1126.

www.sciencesdirect.com

Greco, J. (2000). *Putting skeptics in their place: The nature of skeptical argument and their role in philosophical inquiry*, Cambridge studies in philosophy: Cambridge university press.

Groiss, Arnon & Nethanel Toobian (Nahid) (2006). The Attitude to The other and to Peace in Iranian School Book and Teachers Guides Downlo Center for Monitoring the Impact of peace, Study Downloadable from: <http://www.Edume.org>.

Kamrule Hasan M. (2004). Alinguistic study of English language Curriculum at the secondary level in Bangladesh. <http://www.AnguageinIndia.com/aug.2004.Hassan> dissertrtion 1.htm

- Keeley, page. (2005). *Science curriculum topic study*. Corwin press.
- Kirgoz Y. (2009). Evaluating the English textbook for young learners of English at Turkish primary education. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1, 79-83. www.sciencedirect.com
- Krik Patrick. d.l (2010). *Lerning and etraning evaluation teory*.pp20-25- [http; //coe.sdsu.edu/eet/articles](http://coe.sdsu.edu/eet/articles).
- Neary, Mary (2002). *Curriculum studies in post – compulsory and adult education*. Nelson Thornes LTD.
- SATC (2007). *Iranian Textbooks: Content and Context*, Research Report, www.Fas.Org/irp/dni/ose/Iran text
- Siebrn Miedema (2006). Quarterly journal of studies in philosophy and education, No 23, p.p 111-127, springer.
- Unruh, glenys g. & unruh, Adolph. (1984). Curriculum development. Mc cutchan Publishing Corporation all right reserved.
- Wright, A. (1998). *Spiritual Pedagogy, A Survey, Critique and Reconstruction of Contemporary Spiritual Education in England and Wales*, (Abingdon, Calhan College Institute)
- Zohar, D. & Marshall, I. (2000).SQ: Spiritual Intelligence approaches. *Journal of Children Spirituality*. 5, 101-127.